

*А. О. Крисак,
к. е. н., голова циклової комісії "Економка і фінанси", Вінницький технічний коледж, м. Вінниця
О. С. Мусятовська,
викладач фінансово-економічних дисциплін, Вінницький технічний коледж, м. Вінниця*

DOI: 10.32702/2306-6806.2018.12.68

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

*A. Krysak,
Ph.D., Head of the cycle commission "Economics and Finance", Vinnytsia Technical College, Vinnytsya
O. Musiatovska,
teacher of financial and economic disciplines, Vinnytsia Technical College, Vinnytsya*

CURRENT PROBLEMS AND DEVELOPMENT OF SMALL ENTERPRISES IN UKRAINE

У статті розглядаються проблеми розвитку малого бізнесу в Україні, оскільки підтримка малого бізнесу та побудова соціально орієнтованої економіки стає важливим напрямом реформ в Україні, та головним чинником підвищення рівня життя населення і сприяє процесам інтеграції національної економіки у світове господарство. На підставі детального аналізу статистичних даних та показників, які характеризують тенденції розвитку малого бізнесу України, а саме: кількість суб'єктів господарювання, кількість зайнятих працівників, обсяг реалізованої продукції, фінансові результати діяльності здійснюється спроба пошуку підходів до розв'язання накопичених проблем підвищення ефективності малого бізнесу в економіці України, за допомогою знаходження нових шляхів його реформування, наводяться перспективні шляхи їх вирішення в контексті підтримки малого бізнесу державою.

The article deals with the problems of small business development in Ukraine. The support of small business and the construction of a socially oriented economy are becoming an important direction of the Ukrainian reforms. The major factor is in raising the standard of the population living and contributes to the processes of integration in the national economy into the world economy. Based on a detailed analysis of statistical data and indicators that characterize the tendencies of small business development in Ukraine, namely: the number of economic entities, the number of employed employees, the volume of sales, financial performance, an attempt is made to find solutions to the accumulated problems of improving the efficiency of small business in the economy of Ukraine, with the help of finding new ways of its reform. The perspective ways of their solution are presented in the context of supporting small business.

In the current market economy in Ukraine, small business is forced to overcome a number of macroeconomic barriers, the main reason being inefficient financial support, excessive tax pressure and other restrictions established at the legislative level.

The formation of an appropriate legislative framework for the development of small business involves, first of all, the establishment of legal safeguards to ensure the freedom and protection of private property; development of effective legislative and regulatory acts aimed at stimulating small business; the elimination of legal contradictions and the abolition of provisions that impede the development of private initiative.

As a result of ignoring the interests of small businesses, the number of hired workers increases, and the number of self-employed population is constantly shrinking. These processes negatively affect the social activity of citizens, and, therefore, the willingness and ability of the population to implement specific interests related to the active activity of an independent subject of economic activity is suppressed. Therefore, in order to implement an effective mechanism for supporting small businesses in Ukraine, first of all, it is necessary to take certain steps towards democratization of market relations and mitigation of social tension in society. It is necessary that the interests of small entrepreneurs should be defended not only by state structures, but also by individual organizations created for the purpose of lobbying an entrepreneurial community, whose opinion would be of importance in the decision-making process of the state, especially in matters concerning tax payments and deductions from the funds.

That is why a promising way to overcome these barriers should be to reach a consensus that entrepreneurs should protect the interests of entrepreneurs themselves. The role of the state should be only to improve the necessary infrastructure and create an effective legal framework that would create a space for the development of civic organizations and other associations aimed at solving problems of small business development in Ukraine.

Ключові слова: малий бізнес, мале підприємство, суб'єкт господарювання, підприємництво, підприємницька діяльність, ринкові умови, національна економіка, державна підтримка.

Key words: small business, business entity, entrepreneurship, entrepreneurial activity, market conditions, national economy, state support.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Перехід України до ринку супроводжується становленням і розвитком малого бізнесу, завданням яких є формування й насичення ринку товарами і послугами, сприяння розвитку конкуренції та послабленню монополізму, розширенню кількості робочих місць. Процеси становлення малого бізнесу в Україні розпочалися з початком незалежності, однак його функціонування та розвиток мають певні труднощі і до сьогодні. Основною перешкодою на шляху розвитку малого бізнесу є відсутність ефективного механізму підтримки з боку держави. Багатостороння підтримка малого бізнесу та побудова соціально орієнтованої економіки має стати важливим напрямом реформ в Україні, що стане головним чинником підвищення рівня життя населення та сприятиме процесам інтеграції національної економіки у світове господарство.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Перспективи розвитку малого бізнесу в Україні досліджували такі вітчизняні науковці: В.В. Білик, З.С. Варналій, К.О. Ващенко, В.Є. Воротін, А.І. Воротіна, В.М. Геєць, А.А. Колеснікова, О.В. Кужель, Ю.Б. Іванов, О.В. Лібанов, О.Ю. Мазур, Ю.О. Ольвінська, О.В. Поліщук, А.В. Таратута, В.В. Цимбал та інші. Вони аналізують різні підходи до вирішення проблем функціонування малого бізнесу в сучасних ринкових умовах. Проте потребує подальшого дослідження проблема пошуку перспективних шляхів підвищення ефективності малого бізнесу в економіці України.

ФОРМУВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є аналіз нагальних проблем та пошук перспективних шляхів розвитку малого бізнесу в Україні в контексті його підтримки державою.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Політика державної підтримки малого бізнесу реалізується в рамках комплексної програми розвитку підприємництва в Україні. Проте, реальну допомогу малому бізнесу можна надати не в межах універсальної програми для України, а в рамках визначених територій, з урахуванням специфіки, потреб місцевого населення і т. ін. Частково ці завдання виконувалися через регіональні структури Фонду підтримки фермерських господарств. Однак повне врахування інтересів місцевого населення можливе тільки при підтримці малого бізнесу як на рівні місцевих рад, так і на рівні конкретної галузі народного господарства.

Для підтримки малого бізнесу на рівні галузі необхідно створити нові структури з прив'язкою до галузі: спілки малого бізнесу при відповідних міністерствах, фонди підтримки на рівні галузі, субпідрядні форми організації відносин малого бізнесу з великим.

З метою розвитку малого бізнесу і забезпечення державної підтримки малого бізнесу Уряд України прийняв спеціальні постанови. Відповідно до постанов затверджено комплекс першочергових заходів для розвитку малого підприємництва в Україні: нормативно-правове забезпечення, фінансово-кредитне забезпечення, інформаційно-технічне забезпечення, зовнішньоекономічна діяльність, організаційна, кадрова, консультативне забезпечення. Передбачаються доручення ряду міністерств і відомств щодо внесення змін і розробки відповідних положень у сфері фінансування і кредитування, науково-технічного розвитку, матеріально-технічного забезпечення і збуту продукції, підготовки кадрів, зовнішньоекономічної діяльності, а також установа додаткових податкових пільг для суб'єктів малого підприємництва.

На Міністерство економіки України покладено розробку основ політики державної підтримки малого підприємництва, а також координації центральних органів виконавчої влади і формування інфраструктури малого підприємництва. Як показує досвід, малий бізнес створює умови для підвищення зацікавленості кожного робітника в кінцевих результатах праці.

Основні причини гальмування розвитку малого бізнесу в Україні є [8]:

- неопрацьованість законодавства як з питань розвитку малого підприємництва, так і підприємництва в цілому;
- високі податки, що змушує деяких суб'єктів малого бізнесу йти в тіньову економіку;
- недостатня державна фінансова-кредитна і майнова підтримка малого бізнесу;
- відсутність дійового механізму реалізації державної політики щодо підтримки малого бізнесу;
- недосконалість системи обліку та статистичної звітності малих підприємств;
- обмеженість інформаційного та консультативного забезпечення;
- недосконалість системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів для підприємницької діяльності;
- відсутність стимулів для інвестицій;
- психологічне неприйняття позитивної ролі підприємців у ринкових перетвореннях серед окремих верств населення.

Таблиця 1. Динаміка розвитку малого бізнесу в Україні

Показник	Роки		
	2015	2016	2017
Кількість суб'єктів, одиниць:			
малі підприємства	373809	324598	327814
мале підприємництво (фізичні особи-підприємці)	1328392	1590448	1630571
Кількість зайнятих працівників, тис. осіб:			
малі підприємства	2010,7	1686,9	1576,4
мале підприємництво (фізичні особи-підприємці)	2280,5	2428,3	2262,3
Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг), млн грн			
малі підприємства	670258,5	705000,5	937112,8
мале підприємництво (фізичні особи-підприємці)	263459,2	276299,6	381861,3
Відсотків до загального обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг):			
малі підприємства	71,8	71,8	71,0
мале підприємництво (фізичні особи-підприємці)	28,2	28,2	29,0
Фінансові результати, млн грн	-25057,9	-175262,4	-111906,0
Відсоток суб'єктів, які отримали прибуток, %	66,0	66,5	73,9

Джерело: [2].

Основними напрямками дальшого розвитку малого бізнесу в Україні у найближчій перспективі є [1, с. 186]:

- формування належної законодавчої бази, сприятливої для розвитку малого бізнесу;
- вдосконалення фінансово-кредитної підтримки;
- забезпечення матеріально-технічних та інноваційних умов розвитку;
- інформаційне та кадрове забезпечення бізнесу;
- стимулювання зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів малого бізнесу.

Формування відповідної законодавчої бази розвитку малого бізнесу передбачає, насамперед, встановлення правових гарантій для забезпечення свободи і захисту приватної власності; розробку дійових законодавчо-нормативних актів, спрямованих на стимулювання малого бізнесу; усунення правових суперечностей і скасування положень, що гальмують розвиток приватної ініціативи.

Малий бізнес найбільш масова, динамічна та гнучка форма ділового життя зі своїми закономірностями розвитку та специфічними перевагами, що при певних умовах стають недоліками, стримуючими його розвиток. Наприклад, відносно невеликий капітал для започаткування малого бізнесу звужує рамки виробництва й обмежує можливість залучення додаткових ресурсів: науково-технічних, фінансових, виробничих, трудових та ін. Нестійкість малого бізнесу внаслідок обмеженості ресурсів, а також підвищеної чутливості до змін в економіці, набагато вище, ніж у великих і середніх підприємницьких структур. Близько 80% малого бізнесу існують рік-два, а більше третини є збитковими.

Існує й інша статистика, яка говорить про те, що в Україні малий бізнес поки ще не відіграє суттєвої ролі в забезпеченні економічного зростання, його внесок у валовий внутрішній продукт складає лише 19,2%. Показники, які характеризують тенденції розвитку малого бізнесу України, наводяться в таблиці 1.

За останні роки малий бізнес не набув істотного розвитку, цей факт знаходить відображення по кожному показнику, крім обсягу реалізованої продукції. Кількість малих підприємств в 2017 році зростає лише на 1%, кількість найманих працівників, які зайняті в малому бізнесі значно скорочується. Негативний фінансовий результат відображає наявність проблем в даному секторі економіки та загальну негативну тенденцію і економічну нестабільність країни. До основних проблем розвитку малого бізнесу слід віднести [3; 7; 9]:

1. Загальний стан економіки України. На тенденції розвитку малого підприємництва безпосередньо впливає негативна динаміка основних макроекономічних показників. Підприємництво функціонує як один з елементів реальної економічної системи, тому реагує на всі зміни (позитивні і негативні), які відбуваються в економіці країни.

2. Монополізація бізнесу. Для нормального розвитку малого бізнесу необхідно зменшити масштаби монополізації великого бізнесу. Адже зараз в Україні великі підприємства просто витісняють дрібний бізнес. У підсумку виходить, що невелика кількість великих гравців просто поглинають ринки.

3. Низька конкуренція на внутрішніх ринках. У багатьох сферах спостерігається висока концентрація великих підприємств, а показники виходу на ринок нових фірм залишаються низькими. У такій ситуації новим гравцям на ринку виробництва товарів і послуг важко зміцнити свої позиції, та й взагалі вижити. Основні проблеми конкурентного середовища полягають у тому, що багато секторів мають високу концентрацію фірм і олігопольних структур, які призводять до завищених цін.

4. Відсутність достатнього стартового капіталу, власних фінансових ресурсів, сировини, матеріалів, приміщень і обладнання. Визначальною метою становлення малого бізнесу в Україні є вирішення проблеми фінансового забезпечення його діяльності, тобто створення достатньої фінансової бази. До цієї проблеми додаються: низька інвестиційна активність, відсутність стимулів для інвестицій; проблеми з доступом до кредитів, недовлік заставного майна, найвищі розміри процентних ставок комерційних банків; недоступність кредитних ресурсів, як для започаткування, так і для ведення бізнесу чи його відновлення; недостатні зв'язки з міжнародними фінансовими організаціями по залученню інвестицій і гарантій.

5. Недосконалість податкової системи. Сучасною податковою системою держава створила сприятливі умови для переходу підприємств у тійовий сектор економіки. Так, через високі відрахування до фонду заробітної плати, єдиного соціального внеску багато малих підприємств ведуть подвійну бухгалтерію. Більшість підприємств в тій чи іншій мірі приховують свої доходи, щоб платити менший податок. Неefективне оподаткування розглядається як основна перешкода в розвитку сектора малого бізнесу.

6. Високий рівень корупції, нестабільність умов ведення бізнесу, бюрократія, рейдерство. Залежно від того, яка економічна культура панує в країні, збільшуються або зменшуються ризик і витрати ведення бізнесу. Це дуже важливо і для вітчизняних підприємців, і для зарубіжних партнерів. На жаль, Україна належить до країн, в яких підприємництво є справою з високим ступенем ризику і великими неформальними витратами. Зараз спостерігається ситуація загальної неповаги до законів, ухилення від сплати податків, зміцнення особистих неформальних зв'язків, породжених корупцією і хабарництвом. Корупція відноситься до основних неформальних факторів, які стримують розвиток підприємницької діяльності в Україні.

7. Нерозвиненість інфраструктури підтримки і розвитку малого підприємництва. Незважаючи на велику кількість об'єктів інфраструктури (бізнес-центри, бізнес-інкубатори, технологічні парки, інформаційно-консультативні установи, громадські об'єднання суб'єктів підприємництва), їх роль у розвитку малого бізнесу України ще дуже незначна.

8. Декларативна форма державної підтримки. На сьогодні в Україні діє слабкий механізм фінансування та кредитування, має місце неправильне інформаційне та консультаційне забезпечення, недосконала система підготовки та перепідготовки кадрів. Під державною підтримкою необхідно розуміти державне регулювання сектора малого бізнесу, яке передбачає, перш за все, свідоме формування державними структурами відповідних умов становлення і розвитку малого бізнесу, створення стимулів, використання матеріальних і фінансових ресурсів, що залучаються для його суб'єктів.

9. Нестача кваліфікованого персоналу, відсутність практичних навичок підприємливості працівників у веденні бізнесу, недосконалість системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів для підприємницької діяльності.

10. Обмежені можливості для захисту від протиправних посягань.

11. Криза неплатежів та проблеми з формуванням нових взаємозв'язків каналів збуту.

Від'ємні показники прибутку характерні для сектору малого бізнесу, що функціонує у сфері будівництва та операцій з нерухомістю, а також у промисловому виробництві, де, незважаючи на наявність близько 58% умовно прибуткових підприємств, загальні економічні втрати галузі на початок 2017 року склали 4 млрд 350 млн грн [2].

Державна фінансова політика з підтримки малого підприємництва не здатна створити умови для необхідного розвитку інфраструктури, що стимулювало б ефективніше функціонування та проникнення малого бізнесу в нові галузі економіки. З кожним роком зростають обсяги міжнародної підтримки, створюються нові бізнес-центри та кредитні лінії, проте інвестиції міжнародних фондів у розвиток малого бізнесу у вітчизняній економіці все ж у рази менші, ніж в інших європейських країнах. Це пояснюється тим, що в Україні низькі показники рівня свободи бізнесу.

Найгірші показники індексу економічної свободи наша країна має у сфері "Правова система та захист прав власності". Це є зайвим доказом того, що головною причиною перешкод на макроекономічному рівні є відсутність чітко сформованої та законодавчо обґрунтованої державної підтримки сектору малого бізнесу. Навпаки ж, у суспільстві формується об'єктивна думка, що чинні нормативно-правові акти України спрямовані на те, щоб залучити бізнесмена шляхом впровадження частих і непослідовних змін у законодавстві.

Економіка України залишається високо монополізованою, оскільки умови податкового законодавства спрямовані більшою мірою на підтримку великого бізнесу, що характеризується дисциплінованістю у виплаті значного обсягу податків та частково надає фінансову допомогу в важливих проектах державного і регіонального значення [10].

Головним напрямом підтримки малого бізнесу повинна стати система податкових пільг. Законодавством України не передбачено додаткових пільг для малого бізнесу. Пільги при сплаті податків є єдиною перевагою для підприємств незалежно від організаційно-правових форм.

Основним бар'єром розвитку малого бізнесу в Україні є надмірний податковий тиск. Як наслідок, частина малих підприємців багатьох видів діяльності, що користувалися спрощеною системою оподаткування, тепер сплачують виплати як великі у розмірі іноді більшому за їх прибуток. Така політика поповнення

державного бюджету не лише не вирішить проблеми тінізації економіки, а навіть поглибить її. До того ж, суб'єкти малого бізнесу починають масово закриватися, оскільки зникають головні стимули підприємництва — прибуток та заробітна плата.

Місцевим громадам доцільно було б надати законодавством право встановлювати податкові пільги з урахуванням специфіки регіону [7]:

- застосування знижених податкових ставок на старті для малого бізнесу, який займається виробництвом;

- встановлення диференційованих ставок податку на прибуток залежно від виду послуг, наданих населенню;

- зниження ставки податку на прибуток для тих виробництв, у яких економічний ефект досягається переважно за рахунок живої праці;

- встановлення постійних пільг при оподаткуванні осіб, колективів, які займаються підприємницькою діяльністю в сільському господарстві;

- використання пільг і компенсацій для стимулювання зростання зайнятості (особливо в районах, де зайва робоча сила чи висока частка непрацюючих унаслідок звільнення трудових ресурсів із діючих підприємств), створення нових робочих місць, поліпшення умов праці й таке інше;

- застосування пільгового оподаткування підприємств малого бізнесу, діяльність яких на території допомагає вирішенню конкретних завдань, які стоять перед місцевими радами;

- повне скасування податків тощо.

Важливим напрямком непрямої підтримки має стати надання малому бізнесу на пільгових умовах кредитів. Нині кредити на пільгових умовах надає лише Фонд підтримки малого бізнесу без встановлених вимог щодо ефективного їх використання і наявності ризику їх повернення. Тому доцільним було б надавати пільгові кредити за умови, що обсяг виробництва за головним напрямом діяльності становить не менш як 70% його загального обсягу.

Причиною того, що малий бізнес багатьох галузей економіки опинився в борговій залежності, є важкість отримання банківських кредитів. Як правило, банківські установи здійснюють кредитування на коротко- та середньо-терміновій основі під заставу, що набагато перевищує надану позику. Фінансова допомога, яку надають Український фонд підтримки підприємництва та Державний інноваційний фонд, є досить незначною. Тому важливим заходом державної підтримки має бути надання малому бізнесу пільгових кредитів та їх державне гарантування.

Кредитування малого бізнесу висуває на перший план проблеми гарантій. Нині поручатися за мале підприємство може передусім засновник, страхова організація чи зацікавлений великий замовник (покупець), інших гарантів в особі регіональних органів, спеціальних компаній, Антимонопольного комітету, його відділень немає.

Система гарантів і страхувань малого бізнесу може створюватися галузевими організаціями, державними органами. В цій системі першочергову роль мають відігравати різні асоціації кредитних гарантів, комерційні банки, громадські організації, що функціонують на комерційній основі.

Серед джерел фінансових ресурсів малого бізнесу банківські кредити посідають третє місце після доходів від діяльності суб'єктів підприємництва та особистих коштів засновників. Якщо частка банківських кредитів у структурі джерел фінансового забезпечення малого бізнесу в Україні становить менше 20%, то в економічно розвинутих країнах — не менше 60%. Частка відповідних кредитів у загальному обсязі кредитного портфеля банків є незначною (до 20%) протягом багатьох років, так, у 2016 р. вона дорівнювала 14,7%, а у 2017 р. — 15,1% [5, с. 28].

Підтримка банківського фінансування малого бізнесу державою переважно має вигляд субсидування процентних ставок або часткової компенсації кредитних виплат [2]. Державна організація з питань мікрокредитування — Український фонд підтримки підприємництва — фактично не розвиває схеми гарантій за кредитами малого бізнесу: у 2017 р. він надав підтримку підприємцям лише на 2,6 млн грн (при витратах на утримання персоналу в 2,1 млн грн на рік).

Матеріально-технічне забезпечення малих підприємств здійснюється в недостатньому обсязі і несвоєчасно. Машин, устаткування, приладів, призначених для малих підприємств і враховуючої їх специфіки, не має. Обмежено доступ малих підприємств до високих технологій, тому що їхня купівля потребує значних одноразових фінансових витрат.

Важливим напрямом розвитку матеріально-технічної бази малого бізнесу як основи зростання виробництва може стати відповідна державна політика прискореної амортизації.

З метою посилення конкурентоздатності малого бізнесу необхідно законом надати їм право додатково списувати вартість основного капіталу залежно від обсягу реалізації продукції (робіт, послуг). При цьому має бути встановлена базова ставка амортизації, а на доповнення до неї треба встановити визначений процент від суми реалізації.

Ще одна важлива проблема — кадри. Часто говорять, що підприємцем треба народитися. Проти цього важко заперечити, але не можна не рахуватися з тим, що і їм потрібно набути значного обсягу знань: адже навчають же, скажемо, "уроджених" музикантів, учених, спортсменів. Немає підстави вважати, що до підприємців потрібно підходити з іншою міркою. Тим часом із навчанням кадрів для бізнесу справа складається далеко не кращим чином.

Коло непростих проблем пов'язано із соціальним захистом підприємницької діяльності. Відомо, що на основі розподілу суспільних фондів система соціальних гарантій і соціального забезпечення, що раніше діяла, в умовах нинішнього перехідного періоду виявилася практично підірваною. Потрібно будувати цю систему заново по відношенню до всього суспільства, а стосовно підприємців — новому соціальному прошарку — тим більше.

Зниження прибутків населення привело до значного погіршення структури споживання. Прибутки спрямовуються в основному на придбання товарів першої необхідності, насамперед продуктів харчування й оплати комунальних послуг. Те саме стосується і малого бізнесу. Якщо раніше воно мало певне накопичення, то після першого етапу реформи було змушене працювати в основному на споживання. Виробляти продукцію з тривалим виробничим циклом, включаючи і наукомістку, стало навіть не те що неефективно, а просто руйнівно. Почалися серйозні негативні структурні зміни в малому бізнесі. Якщо процеси, що нині відбуваються, продовжуватимуться і не натраплять на протидію у вигляді соціальних гарантій малому підприємництву, саме його існування під сумнівом.

У результаті ігнорування інтересів малого бізнесу, збільшується кількість найманих робітників, а кількість самозайнятого населення постійно скорочується. Ці процеси негативно впливають на соціальну активність громадян, а отже, пригнічується готовність й вміння населення реалізовувати специфічні інтереси, пов'язані з активною діяльністю самостійного суб'єкта господарювання. Тому для впровадження ефективного механізму підтримки малого бізнесу в Україні необхідно, перш за все, здійснити певні кроки на шляху демократизації ринкових відносин та пом'якшення соціальної напруги в суспільстві. Необхідно, щоб інтереси малих підприємців захищали не лише державні структури, а й окремі організації, створені з метою лобю-

вання підприємницького співтовариства, думка яких мала б вагу при прийнятті рішень державою, особливо у питаннях, що стосуються податкових платежів та відрахувань у фонди.

Якщо розглянути особливості ведення малого бізнесу в Європі, необхідно відзначити значну підтримку з боку національної влади. Це пов'язане з тим, що малий бізнес у розвинених країнах являє собою середній клас, який є базою для стабільного розвитку економіки.

У рамках Євросоюзу здійснюється політика підтримки малого підприємництва, що реалізує інноваційні бізнес-ідеї. У цьому напрямі основна мета європолітики полягає у збалансуванні сучасних умов функціонування ринку, інтересів держави і бізнесу. При цьому забезпечується підтримка оптимальних умов для підприємницької діяльності, збільшення конкурентоспроможності малого бізнесу.

Так, основні цілі регулювання і підтримки малого бізнесу в Європі є такими [1, с. 187]:

- зміцнення єдиного внутрішнього ринку ЄС;
- усунення адміністративних бар'єрів;
- уніфікація законодавчої бази, посилення взаємодії країн ЄС для більш глибокого економічного співробітництва.

Щоб максимально стимулювати мале та середнє підприємництво, в Європі були прийняті заходи для усунення адміністративних перешкод для малого бізнесу. Насамперед були внесені зміни, що стосуються податку на додану вартість, коригування умов фінансування і зміни в соціальній політиці держав.

Державне регулювання малого бізнесу в Європі здійснюється шляхом законодавства, розроблення і реалізації цільових програм фінансового, технологічного, інформаційного та кадрового сприяння розвитку малого та середнього підприємництва. Для стимулювання розвитку малого бізнесу були розроблені нові юридичні моделі (Європейська акціонерна компанія, Європейський пул економічних інтересів), які дозволяють малим підприємствам з різних країн, що вступають у ділові відносини, ефективно вирішувати проблеми розбіжностей правових систем різних держав.

Політика підтримки малого бізнесу в Європі здійснюється через діяльність держав та спеціальні програми, що реалізуються під егідою Євросоюзу. Фінансування заходів з підтримки малого бізнесу здійснюється зі Структурних фондів Євросоюзу, таких як Фонд регіонального розвитку, Соціальний фонд.

В Україні ж і досі не сформована інфраструктура підтримки і розвитку малого бізнесу. Про це свідчать результати експертного опитування Центру громадської експертизи. Зокрема лише 43% респондентів вважають, що органом, відповідальним за формування і реалізацію політики підтримки малого бізнесу в Україні, має бути Міністерство економічного розвитку і торгівлі. За результатами опитування учасників конференції "Ефективний діалог заради розвитку: політика влади і порядок денний для бізнесу", що відбулася 23 червня 2016 року, найбільш затребуваною складовою системою підтримки підприємництва в Україні є фінансово-кредитна підтримка (78%), а також стимулювання інновацій і підтримка експорту (по 65% опитаних). Найбільшими перепонами для розвитку бізнесу сьогодні є корупція (65%), обмежений доступ до фінансових ресурсів (57%) і надмірний податковий тиск (54%) [10].

Зарегульованість економіки (22%) й адміністративний тиск на підприємства (19%), на думку експертів, є менш болючими для бізнесу. В цілому ж за даними малий та середній бізнес оцінює довгострокові перспективи змін у бізнес-кліматі досить позитивно: 53% підприємців планують активізувати свою бізнес-діяльність. І це незважаючи на те, що малі й середні підприємства в Україні у середньому близько 30% прибутку витрачають, аби вести бізнес легально: на ліцензії, сертифікати, перевірки, дозволи тощо, і це не врахову-

ючи податкове навантаження, яке збільшиться зі зростанням мінімальної заробітної плати вдвічі у 2017 році [10].

Що стосується змін у регуляторному середовищі за останні роки, то загалом бізнес оцінює їх позитивно. Порівняно з 2015 роком, у 2017 році підприємці частіше повідомляють про відсутність труднощів, пов'язаних з реєстрацією та відзначають кращу ситуацію з перевірками. Також покращилася ситуація з інспекціями.

Таким чином, існує нагальна потреба кардинальних змін у підходах до розв'язання накопичених проблем у малому бізнесі, що потребує пошуку нових шляхів його реформування й здійснення таких заходів [7; 9]:

1. Визначення фінансування пріоритетних напрямів розвитку малого бізнесу та оптимізації використання ресурсів за галузями, сферами господарської діяльності й територіями з урахуванням сучасного високотехнологічного товаровиробничого сектору. При цьому слід виходити з результатів аналізу статистичних даних, що свідчать про найширший розвиток малого бізнесу у цих сферах, як в Україні, так і в усьому світі. На першому місці, безперечно, має бути агропромисловий комплекс і сільськогосподарська переробка.

2. Визначення економічних і соціальних проблем в частині підтримки і розвитку малого бізнесу на районному та регіональному рівнях, з урахуванням того, що діяльність малого бізнесу орієнтована, головним чином, на місцевий ринок. Заходи щодо їх розв'язання мають здійснюватися за рахунок обсягів регіональних джерел фінансових і матеріально-технічних ресурсів. Це вписується в загальну концепцію розвитку господарської і фінансової самостійності територіальних утворень.

3. Розробки державної системи підтримки малого бізнесу на умовах широкого залучення позабюджетних ресурсів, нових позабюджетних схем відтворення капіталу, самофінансування малого бізнесу (наприклад, через кредитні спілки, товариства взаємного страхування). Централізовані кошти на пріоритетні напрями розвитку регіону надавати тільки під конкретний проект на умовах співфінансування. Це знизить навантаження на бюджеті різних рівнів.

4. Формування ринку продукції малого бізнесу шляхом розміщення на них установленої законом на конкурсній основі частки державного замовлення щодо поставок продукції для регіональних потреб.

5. Сприяння розширенню виробничо-технологічної та інноваційної кооперації малого бізнесу із великим виробництвом і використанню потенціалу малого підприємництва при здійсненні заходів щодо підприємств-банкрутів.

6. Інтеграції прогресивних фінансових механізмів малого підприємництва в загальну кредитно-фінансову систему України; реалізації схеми пайової участі бюджетних і позабюджетних коштів для підтримки пріоритетних напрямів розвитку цієї сфери.

7. Систематизації через інформаційну мережу й створення бази даних із використання коштів, спрямованих на підтримку бізнесу в Україні, з подальшим аналізом ефективності їх використання.

Виконання зазначених заходів дасть можливість не лише залучити нові фінансові ресурси, а й забезпечити їх прибутковість, і в результаті розвивати малий бізнес. Буде сформовано платоспроможний попит населення, який є суттєвим чинником накопичення фінансових ресурсів на місцевому, регіональному і державному рівнях.

ВИСНОВКИ ТА НАПРЯМИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Отже, в сучасній ринковій економіці України малий бізнес вимушений долати ряд макроекономічних перешкод, основною причиною яких є неефективна фінансова підтримка, надмірний податковий тиск та інші обмеження, встановлені на законодавчому рівні.

Саме тому перспективним шляхом подолання цих бар'єрів має стати досягнення консенсусу в тому, що інтереси підприємництва мають захищати самі підприємці. Роль держави ж має полягати лише в покращенні необхідної інфраструктури та створенні ефективної правової бази, що б створила простір для розвитку громадських організацій та інших асоціацій, націлених на вирішення проблем розвитку малого бізнесу в Україні.

Література:

1. Воронич К.М. Міжнародний досвід організації малого бізнесу та можливість його впровадження в Україні // Науковий вісник НЛТУ України. — 2011. — Вип. 21. — С. 184—189.
2. Державний комітет статистики. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Жирко С.О. Проблеми розвитку малого та середнього підприємництва в Україні. — Режим доступу: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/ebook/db/2007-1-2/doc/2/25.pdf>
5. Мельник Л.Г. Четвёртая промышленная революция: предпосылки и содержание // Актуальні проблеми економіки. — 2016. — № 9. — С. 26—30.
6. Ольвінська Ю.О. Розвиток інфраструктури малого і середнього бізнесу в Україні. — Режим доступу: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream>
7. Перспективи економіки України: стратегії розвитку малого і середнього бізнесу. — Режим доступу: <http://sesp.its.dn.ua/web/sesp/sespRU>
8. Романська О. Яку підтримку очікують підприємці? — Режим доступу: <http://platforma-msb.org/yaku-pidtrymku-ochikuyut-pidpryyemtsi>
9. Череп О. Сучасний стан та перспективи розвитку підприємництва в Україні. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fkd_2016_1_14
10. Швєць Г. Сучасні тенденції малого підприємництва в Україні. — Режим доступу: http://econf.at.ua/publ/konferencija_2017_10_20

References:

1. Voronyc, K. M. (2011), "International experience of small business organization and its implementation in Ukraine", *Naukovy visnyk NLTU Ukrainy*, vol. 21, pp.184-189.
2. State Statistics Service of Ukraine (2018), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 30 Nov 2018).
3. Zhyrko, S. O. (2007), "Problems of development of small and medium business in Ukraine", available at: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/ebook/db/2007-1-2/doc/2/25.pdf> (Accessed 30 Nov 2018).
5. Mel'nyk, L. H. (2016), "The fourth industrial revolution: background and content", *Aktual'ni problemy ekonomiky*, vol. 9, pp. 26—30.
6. Ol'vins'ka, Yu. O. (2009), "Development of small and medium business infrastructure in Ukraine", available at: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream> (Accessed 30 Nov 2018).
7. Association Socio-economic strategies and partnerships (2014), "Prospects for the Ukrainian economy: small and medium business development strategies", available at: <http://sesp.its.dn.ua/web/sesp/sespRU> (Accessed 30 Nov 2018).
8. Romans'ka, O. (2016), "What support do entrepreneurs expect?", available at: <http://platforma-msb.org/yaku-pidtrymku-ochikuyut-pidpryyemtsi> (Accessed 30 Nov 2018).
9. Cherep, O. (2016), "Current state and prospects of entrepreneurship development in Ukraine", available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fkd_2016_1_14 (Accessed 30 Nov 2018).
10. Shvets', H. (2017), "Modern Trends in Small Entrepreneurship in Ukraine", available at: http://econf.at.ua/publ/konferencija_2017_10_20 (Accessed 30 Nov 2018).

Стаття надійшла до редакції 06.12.2018 р.